

УДК 346.5:339.9:004.738.5

Богдан Тетерятник,

аспірант

Науково-дослідного інституту правового забезпечення
інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУТНІСТЬ І ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті досліджено процес віртуалізації господарської діяльності, з'ясовано його сутність для цілей правового регулювання. Особливу увагу автор приділив аналізу загальних засад правового регулювання дослідженого феномена за законодавством України.

Ключові слова: віртуалізація господарської діяльності, віртуалізація економіки, віртуальна економіка, електронна форма господарського обороту, правове регулювання, засади правового регулювання.

Постановка проблеми. В умовах реалізації концепції всеохопної цифрової трансформації («digital transformation») в економіці дедалі частіше фахівці з різних наукових і практичних кіл апелюють до понять «віртуальна економіка» та «віртуалізація економічних процесів» як до ключових у контексті розбудови новітньої системи світового господарювання. Разом із тим наявні сьогодні дослідження зазначених феноменів сприймаються часом як такі, що суперечать одне одному. Однак насправді ж, і це стає зрозумілим за більш поглибленого вивчення окресленої сфери, такі погляди часто не лише не виключають, а й взаємодоповнюють один одного, будучи об'єднаними в рамках дослідження єдиного процесу сучасної трансформації економічних відносин. Причина таких на перший погляд суттєвих «розбіжностей» криється, на наше глибоке переконання, у варіативності змісту стрижневої для опанування сутності досліджуваних явищ ознаки віртуальності, відсутності єдиного її розуміння для цілей аналізу відповідних економічних процесів і, як наслідок, неоднаковому баченні природи й загалом кола тих складників, що в єдності утворюють феномен віртуальної економіки.

З-поміж наявних сьогодні наукових досліджень в окресленій сфері варто насамперед відзначити праці Д.Б. Бабаєва, Д.А. Горюго та К.О. Горюго, К.В. Єфремової, Х.О. Лутцевої й Т.Г. Осадчої, А.В. Маслової, І.А. Матвєєва, Ю.О. Михайлової, В.Ф. Паульмана. Серед робіт іноземних фахівців на особливу увагу заслуговують погляди С. Бреннена та Д. Крайса, Ж.-П. де Клерка, Т. Оноре.

Мета статті полягає у визначенні сутності процесу віртуалізації господарської діяльності й дослідженні загальних засад правового регулювання подібних процесів за законодавством України.

Виклад основного матеріалу. Х.О. Лутцева та Т.Г. Осадча визначають віртуалізацію економіки як досить тривалий процес, можливо, цілу

історичну епоху в рамках переходу від індустріального до віртуального, а далі до постіндустріального суспільства й водночас від економічної до постекономічної цивілізації. Власне віртуальна економіка, на їхню думку, – це якісно новий стан сучасної економіки, за якого інформаційні технології є матеріальним двигуном усіх процесів, що відбуваються в ній [1; с. 127].

Деяко інших поглядів додержується А.В. Маслова, яка в роботах, присвячених проблемам віртуалізації економічних відносин, стверджує, що віртуальна економіка – це електронна економіка, що функціонує на базі інформаційно-комунікаційних технологій [2, с. 27]. Електронна ж економіка, на думку І.А. Матвєєва, – це форма ведення господарської діяльності інформаційного суспільства, яка характеризує сукупність відносин, що складаються в системі цифрового виробництва товарів і послуг, їх розподілу, обміну та споживання [3].

На наше переконання, погляди А.В. Маслової та І.А. Матвєєва потребують критичного перегляду з огляду на таке. Стрімке поширення ідей зазначеної вище концепції цифрової трансформації («digital transformation») призвело до появи низки тотожних на перший погляд термінів, як-от: «діджитизація» («digitization»), «діджиталізація» («digitalization») і «віртуалізація». Незважаючи на уявну схожість, ретельний аналіз висловлених із цього приводу думок фахівців [4; 5; 6] дає змогу дійти висновку про існування чітких сутнісних відмінностей між ними. У контексті здійснення господарської діяльності можна запропонувати такі визначення аналізованих понять. Діджитизація – це процес приведення вихідних для провадження господарської діяльності елементів до цифрової форми. Діджиталізація – це заснований на можливостях сучасної ІТ-індустрії процес застосування суб'єктами господарювання інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення мети господарської діяльності, спрямований на зміну чинних господарських відносин шляхом їх діджитизації; сукупність

актів реалізації діджитизованих об'єктів для досягнення цілей господарської діяльності, що розглядаються в їх єдності й пов'язані з формуванням нової форми господарських відносин – цифрової.

Віртуалізація – це спрямований на утвердження функціонування віртуальної економіки процес розбудови якісно нової системи господарських відносин, що об'єднує за ознакою віртуальності коло відповідних специфічних суб'єктів, об'єктів тощо і виходить зі сприйняття інформаційно-комунікаційного середовища як альтернативного традиційному для цілей провадження господарської діяльності.

Отже, єдність і відмінність висвітлених понять криється в спільному технологічному аспекті їх реалізації. При цьому єдність полягає у визнанні принципової важливості інформаційно-комунікаційних технологій як основи означуваних процесів. Відмінність же виявляється в зміщенні акцентів із допоміжної функції інформаційно-комунікаційних технологій у господарському обороті в бік сприйняття їх у контексті розбудови нового світового господарського порядку, його віртуалізації як рушійної сили подібних трансформацій. У контексті ж практичної реалізації господарської діяльності процеси, на позначення яких використовують сьогодні зазначенні вище поняття, на нашу думку, можуть бути об'єднані в рамках новітнього економіко-правового феномена – електронної форми господарського обороту.

Отже, як убачається з викладеного вище, запропоноване А.В. Масловою визначення не розкриває сутності віртуальної економіки й може бути використане радше як спільне для позначення діджиталізованої економіки та економіки віртуальної, розглядуваних у їх єдності. Указівка ж на цифровий характер виробництва товарів і послуг, їх розподілу, обміну та споживання, зазначена І.А. Матвеевим в авторській дефініції електронної економіки, значно звужує обсяг визначуваного явища, оскільки охоплює лише віртуальну економіку й залишає поза увагою економіку діджиталізовану, для складників якої цифрова форма відіграє не сутнісну, а швидше допоміжну роль.

Більш зрозумілим це стає, на нашу думку, якщо вдатися до поглибленого аналізу ознаки віртуальності в контексті перетворення економічних процесів і становлення інноваційного способу ведення господарської діяльності. Так, звернувшись до напрацьованих Д.А. Горового та К.О. Горовой, в яких окрему увагу науковці зосередили саме на дослідженні значення терміна «віртуальний» в економіці [7, с. 8–10], можна дійти висновку, що найбільш удалим для цілей дослідження є визначення, за яким віртуальний розглядається як «той, що не має фізичного втілення, або той, що відрізняється від реальності» [8]. У зв'язку з певним протиставленням тут віртуального реальному варто погодитись із А.В. Масловою, яка стверджує, що «... поділ світового господарства на реальний і віртуальний складники є умовним, бо й віртуальна економіка поряд із реальною не лише існує, а і є невід'ємною частиною повсякденної госпо-

дарської діяльності... Віртуальна економіка й справді складається спочатку як «друга економіка», що відтворює у віддзеркалених формах процеси та відносини, які мають місце в реальному секторі. Однак потім вона перетворюється з «другої» в «першу»...» [2, с. 26].

З викладеного вище визначення вбачається, що той чи інший елемент господарських відносин має бути визнаний віртуальним за умови його відповідності хоча б одній із ознак: якщо він «не має фізичного втілення» або ж «відрізняється від реальності». Як може видатися на перший погляд, для цілей правового регулювання господарських відносин подібні ознаки могли б бути трансформовані в єдину ознаку нематеріальності. Зазначимо, що «нематеріальність» у господарській діяльності не є чимось новим для законодавця. Так, відповідно до приписів ч. 1 ст. 139 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року № 436-IV (далі – ГК України), майном у ГК України визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються в діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [9]. Тобто, якщо йдеться про будь-який актив, що відповідає викладеним у ч. 1 ст. 139 ГК України ознакам, не має фізичного вираження та відрізняється онтологічно від буття матеріального, необхідно вести мову про нематеріальні активи як складник майна у сфері господарювання. Прикладом тут може слугувати використання в господарській діяльності комп'ютерного програмного забезпечення, патентів, авторських прав, ліцензій, квот, франшиз тощо.

Загалом же аналіз чинного законодавства України, насамперед положень Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435-IV [10] і Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [11], дає змогу виокремити такі групи та види нематеріальних активів у складі майна суб'єктів господарювання: 1) майнові права: а) права користування природними ресурсами (право користування надрами, право користування іншими природними ресурсами, право користування геологічною й іншою інформацією про природне середовище тощо); б) права користування майном (право користування земельною ділянкою, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо); 2) права інтелектуальної власності: а) права на комерційні позначення (права на торгові марки, права на комерційні (фірмові) найменування тощо); б) права на об'єкти промислової власності (права на винаходи, права на корисні моделі, права на промислові зразки, права на сорти рослин, права на породи тварин, права на компонування інтегральних мікросхем, права на комерційні таємниці тощо); в) авторське право та суміжні з ним права (права на літературні, художні й інші твори, права на комп'ютерні програми, права на програми для електронно-обчислювальних машин, права на компіляції даних (баз даних), права на виконання, права на

фонограми, права на відеограми, права на програму (передачу) організації мовлення тощо); 3) інші права (права на здійснення діяльності, права на використання економічних та інших привілеїв тощо).

Іншим прикладом, що ілюструє існування нематеріального в господарюванні, можна вважати викладений у ст. 261 ГК України критерій поділу виробництва на сфері й галузі. Згідно з ч. 1 зазначеної статті, до сфери матеріального виробництва належать галузі, які визначаються видами діяльності, що створюють, відновлюють або знаходять матеріальні блага (продукцію, енергію, природні ресурси), а також продовжують виробництво у сфері обігу (реалізації) шляхом переміщення, зберігання, сортування, пакування продукції чи інших видів діяльності. Відповідно до приписів ч. 2 ст. 261 ГК України, всі інші види діяльності в сукупності становлять сферу нематеріального виробництва (невиробничу сферу) [9]. Ідеться тут насамперед про невиробничі види побутового обслуговування населення, житлово-комунальне господарство, діяльність у галузі охорони здоров'я, фізичної культури та соціального забезпечення, освіти, культури й мистецтва, науки та наукового обслуговування, фінансів, кредиту, страхування й пенсійного забезпечення, управління тощо.

Однак чи можна говорити про віртуальність зазначених вище різновидів активів і видів діяльності? Вочевидь, ні. А із цього можна зробити висновок, що вказівка на той чи інший вияв віртуальності в процесі провадження господарської діяльності не тотожна ознаці нематеріальності. На нашу думку, ознака віртуальності в господарюванні є окремим виявом нематеріальності, що не лише передбачає відсутність матеріального втілення тих об'єктів, явищ, процесів тощо, щодо яких вона вживається, а й указує також на специфічність форми і способу існування означуваних понять. Особливість останніх полягає в тому, що всі вони існують виключно в цифровій формі та обертаються виключно в межах віртуального господарського середовища. При цьому, на відміну від діджиталізованих, подібні об'єкти від початку є цифровими за своєю природою, що вже навіть технологічно виключає можливість їх господарського обігу поза зазначеним середовищем.

Процес віртуалізації господарських відносин безпосередньо пов'язаний із виникненням і введенням у господарський оборот нового класу віртуальних цінностей. Закінчуючи дослідження ціннісної сутності об'єктів віртуалізації за аксіологією, в роботах ми сприймаємо цей факт як звершений і такий, що суттєво впливає на систему сучасного світового господарювання. Разом із тим ми наголошуємо на необхідності запровадження ефективного механізму правового регулювання спровокованих подібними процесами трансформацій у системі господарських відносин. Як свідчить історія, а саме розгортання «кризи доткомів» 2000-х років, ігнорування таких змін, зокрема, і з боку законодавця призводить до негативних наслідків не лише на рівні національної економіки, а й на рівні світової економіки загалом.

Законодавче регулювання новітніх форм господарсько-правових відносин має виходити, на нашу думку, з формування принципово нового підходу до їх правового забезпечення. Традиційні господарсько-правові інститути вже не здатні забезпечити повною мірою належний правовий супровід новим відносинам у сфері господарювання, що формуються сьогодні в умовах суттєвого впливу на окреслену сферу досягнень галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Як слушно зауважує М.Л. Калужський, досліджуючи причини згаданої вище «кризи доткомів», економічні суб'єкти, не усвідомлюючи того, що вони мають справу з віртуальними цінностями, намагалися застосувати до пануючих у новій економіці нових відносин стандарти економічної поведінки, властиві старій, названій науковцем «матеріальною», економіці. Тобто головною причиною кризи, на переконання науковця, стала спроба перенести старі інститути в нові економічні умови [12, с. 27].

Сучасний стан господарсько-правового регулювання досліджуваної сфери в Україні може бути відзначений як такий, що перебуває на стадії становлення загальних уявлень про механізми правового забезпечення відповідних трансформаційних процесів і характеризується, на жаль, уповільненими темпами реального законодавчого супроводу пов'язаних із ними змін у сфері господарювання. З іншого ж боку, формулювання в цьому випадку загального вектора розвитку правового регулювання на рівні загальнодержавних програмних документів, як-от: Концепція, Стратегія розвитку, Основні засади тощо – видається нам цілком вдалим і слушним, оскільки дає можливість, на відміну від окремого предметного нормативно-правового акта, нормативно впорядкувати всю сукупність господарських відносин, об'єднаних у рамках єдиного процесу цифрової трансформації економіки, з огляду на їх системність.

Так, усвідомлення законодавцем провідної ролі інформаційно-комунікаційних технологій у контексті забезпечення державного розвитку стає зрозумілим із тексту схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України (далі – КМ України) від 15 травня 2003 року № 386-р Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (далі – Стратегія), відповідно до якої результати застосування міжнародного досвіду свідчать, що цифрові технології стали рушійною силою соціально-економічного розвитку, відновлення економіки багатьох держав світу й визначають основу сталого розвитку в майбутньому.

Про певну відірваність держави від упровадження зазначених технологій у сферу господарювання свідчить той факт, що запровадження нових сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і рішень щодо створення інформаційних ресурсів і запровадження електронних технологій для підвищення конкурентоспроможності здійснюються сьогодні переважно самими суб'єктами господарювання.

У контексті здійснюваного дослідження варто звернути увагу на визнання законодав-

цем необхідності вдосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення розвитку інформаційної сфери і прискорення її адаптації до європейських правових норм і стандартів, підвищення рівня інформаційної представленості України в Інтернет-просторі й присутності в ньому українських інформаційних ресурсів, підвищення на державному рівні значущості українського сегмента Інтернету як одного з найважливіших інструментів розвитку інформаційного суспільства та конкурентоспроможності держави. Подібні зміни повинні відбуватися в умовах забезпечення координаційної ролі держави в реалізації національної інформаційної політики із застосуванням принципів державно-приватного партнерства; організації наукових досліджень, створення й розвитку трудового потенціалу; концентрації ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку інформаційного суспільства; розвитку національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та її інтеграції до світової інфраструктури; удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері; підтримки вітчизняних суб'єктів індустрії програмної продукції; сприяння розвитку міжнародного співробітництва; постійного вдосконалення бізнес-клімату й розвитку конкуренції; становлення національної інформаційної індустрії; впровадження новітніх технологій у систему виробництва та споживання.

З огляду на викладене, з-поміж основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні окремо вирізняються такі: прискорення процесу розроблення й впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у бізнес, розвиток електронної економіки, розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція до світової інфраструктури. Надалі ці цілі трансформуються в низку завдань, зокрема в необхідність досягнення повномасштабного входження України до глобального інформаційного простору; прискореного розвитку інформаційного сектору економіки, що активно взаємодіє з іншими секторами економіки з метою підвищення темпів економічного зростання; гармонізації національного законодавства з європейським.

У сфері електронної економіки передбачається стимулювання розвитку електронної економічної діяльності або видів економічної діяльності за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, створення умов для, зокрема, розвитку конкурентоспроможних високотехнологічних галузей; розвитку електронного ринку як системи економічних відносин у віртуальному просторі, що складаються в процесі торгівлі послугами або товарами за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Одним із основних завдань формування електронної економіки є розвиток електронно-бізнесу. Зазначене завдання розв'язується, на думку законодавця, шляхом розвитку й застосування підприємствами технологій та ін-

струментів електронної торгівлі; використання електронного цифрового підпису й забезпечення інформаційної безпеки; впровадження системи дистанційного обслуговування в банківській системі; забезпечення подальшої інтеграції національної платіжної системи з міжнародними платіжними системами. Створення електронної економіки сприятиме конкурентоспроможності національної економіки, розвитку виробництва товарів і послуг із високою доданою вартістю.

Основа ж формування електронної економіки законодавець убаचाє в надійній і безпечній взаємодії всіх суб'єктів у процесі провадження комерційної діяльності [13].

Як убаचाється з тексту документа, механізм реалізації Стратегії викладено в перспективі до 2020 року. Разом із тим сьогодні реформування суспільного життя в Україні в контексті розбудови інформаційного суспільства здійснюється з огляду на існування також й інших строкових програмних документів загальнодержавного значення. До таких, зокрема, належать затверджені Законом України від 9 січня 2007 року № 537-V Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки (далі – Основні засади) [14], що хоча й були розраховані на зазначений у назві період, але залишаються чинними й сьогодні. Показовим є той факт, що з тексту Стратегії, на відміну від Основних засад, вилучено державну підтримку нових «електронних» секторів економіки (торгівлі, надання фінансових і банківських послуг тощо) як одну з основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні. Іншим недоліком Стратегії, порівняно з Основними засадами, є відсутність у ній положень щодо надання державної підтримки і стимулювання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бізнес, виробництво, ринок цінних паперів, біржі (товарні, сільськогосподарські та інші) тощо; спрямування зусиль органів державної влади на формування сприятливих умов для впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій, визначення їх у програмах розвитку України; включення основних питань із розвитку інформаційного суспільства в Україні до програм діяльності КМ України, державних програм економічного й соціального розвитку України. Відсутність зазначених положень у тексті Стратегії сприймається нами як негативна тенденція, що істотно знижує коефіцієнт корисності від потенційної реалізації програмних документів у досліджуваній сфері, зокрема й у частині правового її забезпечення.

Так, звернувшись до Постанови Верховної Ради України «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України» від 14 квітня 2016 року № 1099-VIII, якою схвалено попередньо затверджену Постановою КМ України від 14 квітня 2016 року № 294 Програму діяльності Кабінету Міністрів України (далі – Програма) [15], можна дійти висновку, що не лише утвердження функціонування віртуальної економіки, а й узагалі забезпечення розвитку електронної економіки не визнаються чинним урядом як стратегічне завдання. Разом із тим, відповід-

но до Постанови КМ України «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017–2021 роки» від 28 грудня 2016 року № 1056, розвиток інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, впровадження новітніх інформаційних технологій, систем електронного бізнесу, а так само розвиток і впровадження систем Інтернету речей визначені в Україні як пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня [16].

На рівні чинного правового регулювання відносин у сфері електронної економіки нині йдеться переважно про правове забезпечення окремого її вияву – електронної комерції. При цьому нормотворці не приділяють, на жаль, належної уваги іншим важливим аспектам, як-от, наприклад, віртуалізації відносин у сфері господарювання. Однак подібна ситуація, як не дивно, цілком відповідає розглянутій вище Стратегії, приписи якої визначають, що на тепер необхідно насамперед розробити нормативно-правову базу у сфері електронної комерції та її гармонізації з міжнародними стандартами [13]. З-поміж наявних тут здобутків варто передусім назвати Закон України «Про електронну комерцію» від 3 вересня 2015 року № 675-VIII [17] і Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 року № 852-IV [18]. Поряд із правовим регулюванням на рівні окремих законів сьогодні значного поширення в контексті правового забезпечення окресленої сфери набувають також і підзаконні нормативно-правові акти, як-от, наприклад, Постанова КМ України «Про затвердження Порядку подання документів в електронному вигляді до органу ліцензування та видачі ним документів в електронному вигляді за допомогою телекомунікаційних засобів зв'язку» від 23 серпня 2016 року № 561 [19]. Вагомим є також внесок у розбудову правової основи функціонування нової економіки тих правових механізмів, що виникають унаслідок унесення змін до вже чинних нормативно-правових актів, які так чи інакше пов'язані з досліджуваним нами феноменом. Прикладом останніх можуть слугувати зміни, внесені до законодавства Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 21 грудня 2016 року № 1797-VIII [20], у частині забезпечення можливості сплати суб'єктами господарювання податків в електронній формі з використанням електронного кабінету.

Висновки

Виходячи з проведеного в роботі дослідження, можна дійти таких висновків. Віртуалізація господарських відносин – це спрямований на утвердження функціонування віртуальної економіки процес розбудови якісно нової системи господарських відносин, що об'єднує за ознакою віртуальності коло відповідних специфічних суб'єктів, об'єктів господарської діяльності тощо й виходить зі сприйняття інформаційно-

комунікаційного середовища як альтернативного традиційному для цілей провадження господарської діяльності.

Процес віртуалізації та близький до нього процес діджиталізації господарської діяльності можуть бути об'єднані в контексті їх практичної реалізації в рамках новітнього економіко-правового феномена – електронної форми господарського обороту. Віртуальна й діджиталізована економіка як кінцева мета зазначених процесів є різновидами електронної економіки, що виникає внаслідок реалізації концепції всеохопної цифрової трансформації («digital transformation») суспільного буття.

Ознака віртуальності в господарюванні є окремим виявом нематеріальності, що передбачає не лише відсутність матеріального втілення тих об'єктів, явищ, процесів тощо, щодо яких вона вживається, а й указує також на специфічність форми і способу існування означуваних понять: усі вони від початку є цифровими за своєю природою та обертаються виключно в межах віртуального господарського середовища.

Правове регулювання віртуалізації господарської діяльності здійснюється нині в Україні лише в контексті правового забезпечення становлення й утвердження електронної економіки загалом. При цьому в рамках останнього йдеться переважно про правовий супровід окремого її вияву – електронної комерції. Загалом же господарсько-правове забезпечення окресленої сфери здійснюється сьогодні в Україні такими шляхами: 1) шляхом прийняття програмних нормативно-правових документів загальнодержавного значення, що визначають вектор системного розвитку досліджуваного феномена; 2) через введення в дію законів України, положення яких спрямовані на правове регулювання окремих сфер електронної економіки в нашій державі; 3) за допомогою розроблення низки підзаконних нормативно-правових актів, що мають на меті впорядкувати особливі аспекти розбудови електронної економіки в Україні, неврегульовані на рівні законів; 4) шляхом унесення змін до чинного законодавства в частині забезпечення правового супроводу пов'язаних із аналізованими трансформаційних процесів у чинній системі відносин у сфері господарювання.

Список використаних джерел:

1. Лутцева К.А. Вектор развития экономических отношений собственности в условиях виртуализации экономики / К.А. Лутцева, Т.Г. Осадчая // Социально-экономические явления и процессы. – 2011. – № 11. – С. 127–133.
2. Маслова А.В. Виртуальная экономика как проявление виртуализации экономических отношений / А.В. Маслова // Век качества. – 2011. – № 6. – С. 26–28.
3. Матвеев И.А. Электронная экономика: сущность и этапы развития / И.А. Матвеев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://uecs.ru/makroekonomika/%20item/1427-2012-06-29-06-02-49>.

4. Brennen S. Digitalization and Digitization / S. Brennen, D. Kreiss [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization/>.
5. De Clerck J.-P. Digitization, digitalization and digital transformation: the differences / J.-P. de Clerck [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digital-transformation-disruption/>.
6. Оноре Т. Диджитализация – не мода, а способ развития бизнеса / Т. Оноре [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.columbusglobal.com/ru-ru/insights/blogs/2016/08/digitization-is-not-intangible-business-development/>.
7. Горовий Д.А. Виртуальні економічні відносини та їх роль в сучасній економіці / Д.А. Горовий, К.О. Горова // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Темат. вип. : Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків : НТУ «ХПІ», 2011. – № 8. – С. 7–10.
8. Глушко В.П. Словник іншомовних соціокультурних термінів з курсу «Культурологія» для студентів усіх форм навчання / В.П. Глушко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edocs.sumdu.edu.ua/documents/369/file2read.pdf>.
9. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № № 18, 19–20, 21–22. – Ст. 144.
10. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40–44. Ст. 356.
11. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № № 13–14, 15–16, 17. – Ст. 112.
12. Калужский М.Л. Новая экономика: от кризиса до доткомов к виртуальному бизнесу / М.Л. Калужский // Информационные ресурсы России. – 2013. – № 2. – С. 27–32.
13. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпоряд. Каб. Міністрів України від 15.05.2003 № 386-р // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 44. – Ст. 1581.
14. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
15. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України : Постанова Верхов. Ради України від 14.04.2016 № 1099-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2016. – № 18. – Ст. 208.
16. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017–2021 роки : Постанова Каб. Міністрів України від 28.12.2016 № 1056 // Офіц. вісн. України. – 2017. – № 8. – Ст. 237.
17. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 45. – Ст. 410.
18. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 № 852-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 36. – Ст. 276.
19. Про затвердження Порядку подання документів в електронному вигляді до органу ліцензування та видачі ним документів в електронному вигляді за допомогою телекомунікаційних засобів зв'язку : Постанова Каб. Міністрів України від 23.08.2016 № 561 // Офіц. вісн. України. – 2016. – № 69. – Ст. 2331.
20. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні : Закон України від 21.12.2016 № 1797-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2017. – № 5–6. – Ст. 48.

В статтє исследован процесс виртуализации хозяйственной деятельности, определена его сущность для целей правового регулирования. Особое внимание автор уделил анализу основ правового регулирования исследуемого феномена по законодательству Украины.

Ключевые слова: виртуализация хозяйственной деятельности, виртуализация экономики, виртуальная экономика, электронная форма хозяйственного оборота, правовое регулирование, основы правового регулирования.

The article investigates the process of virtualization of economic activities, the author defines its essence for the purposes of legal regulation. Special attention is paid to the analysis of the General bases of legal regulation of this phenomenon according to the legislation of Ukraine.

Key words: virtualization of economic activities, virtualization of economy, virtual economy, electronic form of the economic turnover, legal regulation, legal framework.

